

УДК 82-1.09 Е.Вергарн:М.Рільке]»18/19»

ЕМІЛЬ ВЕРГАРН ТА РАЙНЕР-МАРІЯ РІЛЬКЕ (з історії творчих взаємин)

Ярема КРАВЕЦЬ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра світової літератури,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

Розглянуто історію творчих взаємин бельгійського поета Еміля Вергарна і австрійського поета Райнера-Марії Рільке, що тривали не повних 15 років, але були дуже продуктивними для обох літераторів. З Е. Вергарном австрійського поета ріднили насамперед картини сучасного світу, які виступали в образі великого міста, що гримить «металом і склом», а також прагнення пізнати явища реальності «великим напруженням духовного життя». Прихильність до настроєвості вергарнівської поезії Р.-М. Рільке зберіг до останніх днів життя.

Ключові слова: Е. Вергарн, велике місто, Р.-М. Рільке, сучасний світ, «напруга духовного життя».

У літературознавчих дослідженнях, присвячених поетичній творчості одного з найвидатніших майстрів слова кінця XIX – першого двадцятиліття XX століття австрійського поета Райнера-Марії Рільке (1875–1926), знаходимо твердження про те важливе місце, яке зайняв у його творчості бельгієць Еміль Вергарн. Автор розділу «Рільке» із чотиритомного академічного видання «Історія німецької літератури» Володимир Адмоні, зокрема, писав: «Значущою для Рільке була й література скандинавських країн, особливо твори Ібсена й Якобсена, а також бельгійця Вергарна» [1, 370].

Обидва поети – австрійський та бельгійський – жили і творили у той час, коли поезія переживала період нового розквіту, а рушійною силою цього розквіту була «спрага оновлення людського життя, напружене, хоча й невиразне очікування різних зрушень, незвичайних потрясінь, які мали вплинути на всі прояви існування людини» [1, 367].

Особливе знайомство австрійського поета із творчістю Е. Вергарна розпочалося з 1902 року, коли Р.-М. Рільке упродовж декількох років проживав у Парижі, ґрунтовно проймався лірикою французьких символістів, надто Шарля Бодлера. Вплив на нього французької поезії був настільки сильний, що вже пізніше, у 20-ті роки, Р.-М. Рільке писав і публікував велику кількість віршів французькою мовою. Особливо тісно у свій паризький період Р.-М. Рільке був пов'язаний із Огюстом Роденом, про якого навіть написав книжку, упродовж восьми місяців протягом 1905–1906 років був його особистим секретарем.

У монографії «Еміль Вергарн. Творчий шлях поета» Я. Фрід зазначав: «Другом Вергарна став молодий австрійський поет Райнер Марія Рільке, який з ентузіазмом

сприймав його твори. В 1913 році у Москві Вергарн сказав про Рільке молодому Борису Пастернакові: «Це найкращий поет Європи і мій улюблений названий брат» [2, 170]¹.

З Е. Вергарном австрійського поета поєднували насамперед картини сучасного світу, які виступали в образі великого капіталістичного міста, що гримить «металом і склом», охопленого золотою лихоманкою та наповненого знедоленими людьми. Як зазначав уже згаданий літературознавець В. Адмоні, найширше і безпосередньо тема міста розгорнута у циклі віршів Р.-М. Рільке, написаних у квітні 1903 року, хоча тема ворожого людині міста інколи з'являлася і в більш ранніх його віршах, зокрема 1897 року².

Рільке та Вергарна ріднить єднання із Всесвітом, прагнення пізнати «великою напругою духовного життя» явища реальності, емоційне заглиблення у вияви навколишнього світу, пантеїстичне переживання його єдності, бажання розкрити внутрішню суть звичайної речі, та й навіть загострене почуття самотності, як наслідок трагічних подій в особистому житті, які і в одного, і в другого спричинили появу основніших аспектів «жахливого і мерзенного життя великого міста».

Ріднять обох поетів ще й відважні зміщення у прийнятому слововживанні – незвичне поєднання слів, набуття предметами ознак характеру, прикмет, стану. Як зазначав В. Адмоні, «основою для порівнянь і метафор у Рільке (а ми додамо й у Вергарна. – Я. К.) найчастіше служить не зовнішня схожість, а якась емоційно-функціональна близькість речей і явищ тобто паралелізм в їх відношенні до інших речей і явищ, загалом до світу» [1, 377].

І, звичайно, несподівані метафори та порівняння у їхній поетичній системі, напруга і динамічність поетичного стилю, філософська насиченість та посилення метафоричних структур, перехід до розгорненіших форм, у яких досягає свого апогею ритмічна та мовна майстерність поетів.

Особливо Е. Вергарн зацікавив німецькомовних письменників, захоплених «ною сучасною релігійністю – монізмом»³. Серед цих письменників був і австрієць Р.-М. Рільке, який зберіг прихильність до цього віталістського бачення до останніх днів свого життя. Про монізм він писав у похвалі, зверненій до Е. Вергарна, яку помістив в одному зі своїх французьких листів, адресованих Леонові Базальжетові, бельгійському дослідникові творчості Е. Вергарна, авторові монографії про творчий шлях поета: «Я бачу шлях Вергарна на цій нисхідній лінії від чистого натуралізму до монізму, від художника мертвої природи до художника душі життя» (лист Р.-М. Рільке від 6 квітня 1906) [6, 72].

До Е. Вергарна Р.-М. Рільке прийшов не через Стефана Цвайга, який добре знав бельгійського поета і згодом написав про нього монографію, а завдяки сприянню спільного шведського друга – феміністки й педагога Еллени Кей. Вона листувалася зі

¹ Про історію взаємин обох поетів див. зокрема: Rilke R. M. Correspondance inédite / R. M. Rilke., A. Gide. et E. Verhaeren. – Messein, 1955.

² Нагадаємо, що свою урбаністичну трилогію бельгійський поет Е. Вергарн надрукував протягом 1893–1895 років.

³ Філософське вчення, що визнає першопричиною буття (всесвіту) одну основу – матерію (матеріалістичний монізм), або дух (ідеалістичний монізм); протилежним йому є дуалізм.

С. Цвайгом з 1904 року, порадила М.-Р. Рільке відвідати бельгійського поета при кінці наступного року. Водночас саме вона проклала творчі містки до Італії і нав'язала знайомство Е. Вергарна і С. Цвайга із Джованні Сенном [1870–1917] – італійським поетом, романістом та журналістом.

Окрім того, М.-Р. Рільке був добре обізнаний з тим, що С. Цвайг писав велике есе про Е. Вергарна, непокоївся, що захоплення, яке відчуває до цієї людини, може перешкодити йому об'єктивно оцінити творчість бельгійського поета. У своєму листі Р.-М. Рільке відповів йому такими словами: «Гадаю, що не треба зупинятися у цьому задумі. Не треба боятися якогось перебільшення, говорячи про Вергарна, коли переносиш любов, яку відчуваєш до його особи, на його творчість. Що більшою є ця любов, тим краще. До того ж, правдивішим, на мою думку, стаєш тоді, коли засвідчуєш безмежне захоплення: треба, щоб наш надто звиклий до критики час, визначався тими, хто виявляє своє захоплення декількома великими постатями, яких не зумів подолати час» (Лист Р.-М. Рільке до С. Цвайга від 11 серпня 1907 року) [6, 79].

Під час листування зі своїм австрійським колегою Е. Вергарн часто звертався за допомогою до Емілі Ністен, приятельки дружини Марти ще з дитячих літ, яка читала йому німецькі листи Р.-М. Рільке, зроблені ним переклади, а також просив передати думки Р.-М. Рільке, Георга Брандеса, Ольги Мечнікової і самого С. Цвайга щодо своїх творчих планів [6, 107].

Австрійський поет відвідав Е. Вергарна 22 листопада 1905 року¹; на прохання Е. Вергарна він прочитав рукопис німецьких перекладів його віршів, які зробила Ерна Регвольдт, і який щойно надійшов на адресу бельгійського поета. Переклади добірки «Heures claires» знайшли теплий відгук у автора. Можливо, саме завдяки М.-Р. Рільке вони потрапили до Акселя Юнкера і з'явилися у видавництві «Buch der Bilder», перш ніж побачити світ у «Insel-Verlag». Р.-М. Рільке завжди виявив велике захоплення Е. Вергарном – поетом, людиною, його творчістю. Він не переставав відвідувати бельгійського поета, відкриваючи насамперед у «Villes tentaculaires» відображення тієї кризи, яку переживав поет – кризи стривоженої суб'єктивності, яка опинилася віч-на-віч зі самотністю великих міст. Водночас знайшов у добірці «La Multiple splendeur» («Величне сяйво») запоруку іншої поезії, яка подолає той надмірний поділ, що був спричинений новим часом – протиставлення «суб'єкт–об'єкт», «життя–смерть» – і зумів знов нав'язати контакти із великими поетичними формами, щоб оспівати величність речей усередині світу поверненого до своєї єдності.

У березні 1907 року Е. Вергарн написав Р.-М. Рільке: «Одержав ваші дві чудові книжечки (зокрема друге видання Buch der Bilder). Зацікавлено їх розглядаю, думаю про вас і важко розшифрую то тут, то там для себе якусь фразу. Ще раз і ще раз шкодую за тим, що не знаю німецької мови і дістав не повне виховання француза чи бельгійця. Отож, прошу вибачити мені за те, що не можу сказати вам, що люблю ваше мистецтво, але з радістю кажу вам, що вас люблю» [6, 190].

Зокрема Р.-М. Рільке мав на меті під час свого турне восени 1907 року у Празі,

¹ У листі до С. Цвайга від 31 грудня 1905 року. Е. Вергарн додав: «Le poète allemand Maria Rilke est venu me voir» [6, 147].

Відні та Берліні самому презентувати творчість Е. Вергарна, оскільки той готувався до закордонної поїздки, що відбулася значно пізніше, однак змінив свою думку, заявляючи Е. Вергарнові, що є ще не досить підготований, щоб нести «добру вість про його творчість». «Бажання знайти якогось дня прості слова для належної оцінки вашої творчості незвичайно в мене поглибилося. І я цим займаюся від усього свого серця» (лист Р.-М. Рільке до Е. Вергарна від 30. XII. 1907 року) [6, 175].

3 квітня 1907 року вже С. Цвайг пропонував Е. Вергарнові вирушити в турне із виступами в Німеччині. У серпні, завдяки допомозі друзів у Гамбурзі та Мюнхені, були погоджені основні пункти турне, у той час, як Р.-М. Рільке обіцяв сповістити про цей задум в усіх інших містах, де він сам виступатиме восени. Задумане турне відбулося лише перед кінцем березня 1912 року¹.

У вересні 1911 року Е. Вергарн виявив бажання довірити видавництву «Insel-Verlag» німецьке видання повного зібрання своїх творів. Стосовно такого можливого німецького видання Е. Вергарна С. Цвайг писав Мартіну Кіппенбергові (з 1905 року той став при керівництві «Insel-Verlag» і був видавцем творів Р.-М. Рільке), що таке видання допоможе «найбільшому із живих поетів» фігурувати поряд із Р.-М. Рільке та Гуго фон Гофмансталем у сучасній частині каталогу «Insel-Verlag». Проект окреслився у листопаді 1913 року і на початку наступного року М. Кіппенберг, С. Цвайг та Р.-М. Рільке домовилися про підбір перекладачів. Е. Вергарн писав своєму німецькому видавцеві: «До мене приходив Рільке [...]. Я показав Рільке переклади “Villes tentaculaires” і “Campagnes hallucinées”, які робив Шарф. Він вважає їх дуже добрими. Якщо ви маєте намір організувати переклад цих двох дуже характерних добірок, хотів би вас просити взяти перекладачем Шарфа, а також Шляфа для “Les Flammes hautes”». А Рільке зі свого боку також радить звернутися із тим до Шарфа, доручити йому німецьку версію «Campagnes hallucinées» і «Villes tentaculaires». Однак війна зруйнує ці плани, і лише протягом 1921–1922 років з’являться у видавництві «Alfred Richard Meyer» «дві книжечки, які об’єднали вірші взяті із Villes tentaculaires та Campagnes hallucinées».

Саме С. Цвайг підказав М. Кіппенбергові розпочати нову дешеву серію, до якої поряд із «Амо» ван дер Вельде та «Cornette» М.-Р. Рільке увійшли б «Hymnes à la vie» Е. Вергарна. Дешева серія, друкована на гарному папері, мала величезний успіх. Окрім того, С. Цвайг, переобтяжений роботою, запропонував Р.-М. Рільке зробити переклад есею Е. Вергарна «Рембрандт»; однак той відмовився, вважаючи, що «не відчуває духовної близькості із прозою Вергарна». Прізвище Рільке ще раз зазвучало тоді, коли С. Цвайг переклав Вергарнового «Рембрандта». У березні 1913 року видавець висловлював серйозні зауваження до перекладу, виявивши велику кількість помилок і незграбностей, звернувся до перекладача, щоб той переглянув свій текст: «Оскільки тут є багато делікатних речей для перекладу, раджу вам робити це з Рільке, який має великий досвід і хист у цьому і зробить мені таку приємність, щоб на це пішло один-два дні роботи». С. Цвайг не звертався до Р.-М. Рільке, сам виправив переклад, який з’явився у червні того ж року.

¹ С. Цвайг, поєднаний двома поетами, які, на його думку, однаково були незнані в Німеччині, вже незадовго говорив про них у статті про «La Multiple Splendeur».

Варто зазначити, що Е. Вергарн і М. Кіппенберг консультувалися з Р.-М. Рільке щодо німецьких перекладів з Вергарнної поезії, які зробив С. Цвайг. Видавець М. Кіппенберг був дуже високої думки про перекладацький хист Р.-М. Рільке 1911–1912 років, хотів залучити його до свого задуму систематичного перекладання творів Е. Вергарна, прохаючи його зробити переклад або ж допомогти у перекладі художніх монографій бельгійського поета. Однак Р.-М. Рільке відмовився від такої пропозиції. 1913 року С. Цвайг у передмові до другого видання своєї монографії¹ згадував численні публічні читання поезії Е. Вергарна, які відбулися завдяки його перекладам; серед тих письменників, які читали вірші бельгійського поета перед широкою аудиторією, був і Р.-М. Рільке.

Остання пам'ятна зустріч Е. Вергарна, Р.-М. Рільке і С. Цвайга відбулася 17 березня 1913 року у паризькому кафе «Voeuf à la mode», на яку С. Цвайг запросив також Ромена Роллана і Леона Базальжета. 1914 року спалахнула Перша світова війна, яка дуже позначилася на взаєминах європейських інтелектуалів. Критик Анрі Гільбо, автор праці «Du Kremlin au Cherche-midi», що вийшла 1933 року у паризькому видавництві «Gallimard», писав: «Навіть, коли спалахнула Перша світова війна і Вергарн відійшов од Стефана Цвайга, час від часу дуже гостро відгукуючись про німців, єдиний виняток він робив для Р.-М. Рільке, чиє ім'я вимовляв із особливим хвилюванням» [3].

Захоплення Р.-М. Рільке Е. Вергарном пережило воєнні події. Варто зупинитися на сприйнятті австрійським поетом поеми Е. Вергарна «Les Morts», що 1912 року друкувалася у перекладі С. Цвайга, відкриваючи собою «Антологію віталістської поезії Е. Вергарна», названу «Hymnen an das Leben». «Смерть тут не позначає жодної відсутності, спогад про мертвих невід'ємний від почування “communication panique” (всезагального єднання. – Я. К.) із землею, сповненою мертвих, у радості постійно обновлюваних бажань і дії», а «смертна об'єктивність (Vergänglichkeit) постає перед ним трансцендованою, сповіщенням всезагальної єдності живих і мертвих»² [6, 367].

Відкриваючи для себе посмертну добірку бельгійського поета «Високе полум'я», Р.-М. Рільке вбачав у поемі «Les Morts» щось із власного досвіду тривкості життя і смерті: відразу ж після війни також її переклав, немовби для того, щоб вгамувати біль за втратою Е. Вергарна і читав цю поему у своєму перекладі 1919 року під час турне із лекціями у Швейцарії: Р.-М. Рільке віддав щиру і приховану шану «Monsieur V^{xxx}, цьому майстрові слова, який відтворив для людей усе те, що вони перетворили у невіддалу трансцендентність» [4, 190].

Зокрема, Я. Фрід згадував і про те враження, яке справила на Р.-М. Рільке невелика поема Е. Вергарна «Персей», в якій яскраво прозвучала тема жадоби подвигу та морального піднесення як заперечення драматизму немічності. Р.-М. Рільке писав Вергарнові з Риму: «Я прочитав ... Персея. Який він прекрасний! ... ви зуміли висловити сутність великих людських подвигів...» [цит за: 2, 206–207]. Як зазначив російський

¹ Перше видання – St. Zweig. Emile Verhaeren – з'явилося 1910 року у Лейпцигу.

² У лютому 1922 року Е. Вергарн ще надихав Р.-М. Рільке на створення «Листа молодого робітника», його останньої прози часу завершення «Дуїнських елегій» і написання сонетів до Орфея.

літературознавець, Р.-М. Рільке вловив у «Персеї» зв'язок із давньою традицією героїчного епосу. Про настроєву співзвучність інтимної лірики Е. Вергарна та Р.-М. Рільке писав критик Пауль Цех: з появою «Heures claires» і «Heures d'après midi» критик вітав у його особі поета «відновленої чуттєвої реальності», прирівнюючи «неорелігійне натхнення» добірки із поетичною книгою Р.-М. Рільке «Часослов». І далі: «Жодна поетична книжка останніх років не пропонує такого наближеного до елементарного досвіду зізнання настільки пройнятого чарівною чуттєвою життєдайністю як літургійна трилогія Еміля Вергарна [...]. Слід звернутися до “Studenbuch” Р.-М. Рільке, щоб віднайти подібний внутрішній світ тривко зосереджений довкола свого осереддя посеред хвиль сп'яніння» [3, 446].

Цікавою сторінкою у творчих взаєминах між Е. Вергарном та С. Цвайгом був задум німецького видання прози бельгійського письменника. 16 лютого 1913 року, перебуваючи в Сен-Клю, Е. Вергарн писав С. Цвайгові: «Надсилаю вам три поеми у прозі. Помістіть їх де бажаєте, французькою або в німецькому перекладі. [...] Мій роман розпочався. Написав лише 30 сторінок. Але вже сьогодні обіцяю вам, якщо бажаєте, що моїм німецьким перекладачем будете ви, мій любий друже» [6, 449].

Свого часу С. Цвайг друкував їх у «Insel-Almanach auf das Jahr 1914», сповіщаючи М. Кіппенбергові: «Щойно переклав прозові поеми Вергарна: вони коштують мені вдсятеро більше роботи, ніж вірші, і широ кажучи я не задоволений результатом». Четвертого червня Е. Вергарн надіслав С. Цвайгові три інші прозові поеми, а в листі з серпня–вересня 1913 року інформував С. Цвайга: «Мій роман не просувається, працюю над п'есою» [6, 462].

До цього ж періоду належить ще одна важлива і малознана подія з літературного життя Е. Вергарна – висунення поета для одержання Нобелівської премії. Бельгійський поет не дуже активно просував свою кандидатуру. У відповідь на лист Дагни Бйорнсон, молодшої доньки норвезького драматурга Б'єрнестьєрне Бйорнсона, яка доклала зусиль щодо присудження Е. Вергарнові Нобелівської премії, поет їй писав: «Зовсім не хочу приховувати від вас, що я дуже бажаю отримати Нобелівську премію. Це визнання всезагальне, а моє мистецтво завжди тяжіло до всезагального діяння. Я не хочу, щоб воно належало лишень одній країні. Я пишу для всіх, а не для кількох європейців» [6, 345].

Барон Декамп (Descamps), тогочасний бельгійський міністр науки і мистецтв, запропонував спільну кандидатуру Е. Вергарна і Моріса Метерлінка. Однак Шведська академія вирішила інакше – 9 листопада 1911 року вона визначила Нобелівську премію М. Метерлінкові. Про реакцію сім'ї Вергарнів на це рішення дізнаємося з листопадового листа за 1911 рік Марти Вергарн до Ерні Регвольдт: «Стосовно Нобелівської премії? Між нами кажучи, я була трохи ображена, це тривало якусь годину. Щодо Вергарна, він прийняв це з найширшою доброзичливістю. Щойно дізнавшись про це, він вже був у своїй роботі – і більше не думав про це, так нібито й ніколи про це не говорили. Все-таки він чудовий. Бо так само, як і ви, думаю, що тієї пів-Нобелівської премії не завадило б» [6, 362].

А Д. Бйорнсон пояснювала Е. Вергарнові, що він повинен був висувати свою кандидатуру. А той їй у відповідь: «Метерлінк виставляє її уже сім років, робить це щороку, а я нічого не робив, не дуже розуміючи усі ці формальності» [6, 369].

Питання щодо присудження Е. Вергарнові Нобелівської премії стосувалося не лише 1911 року. У своєму листі від 2 липня 1908 року до дружини Марти поет повідомляв: «Лемоньє написав до мене, щоб привітати мене. Це гарно з його боку, хіба не так? Щоб там не казали, я поки що не вірю, що тримаю в руках цю премію». Автор переднього слова до видання 219 листів Е. Вергарна до дружини Марти бельгійський літературознавець Рене Вандеуар подав таку примітку до цього листа: «Нобелівську премію. Ходили чутки про присудження Вергарнові цієї бажаної премії, поет одержував численні вітання» [5, 434].

Духовне єднання двох великих поетів – бельгійського та австрійського – не припинилося із трагічним відходом з життя Е. Вергарна. Коли у жовтні 1923 року поновилося листування вдови поета Марти Вергарн із С. Цвайгом, вона у березні 1925 року написала теплого листа Р.-М. Рільке, відповідаючи на його прохання зустрітися в Парижі: «Дві руки, які я простягну Вам, коли Ви будете ласкаві приїхати сюди, будуть двома руками самого Вергарна, тими приязними руками, які він невтомно простягав Вам упродовж тих болісних років, останніх років, які прожив. Часто після його трагічного відходу я намагалася сказати Вам, наскільки своїми думками і своїм серцем він був тривко прив'язаний до Вас, але... як було знайти Вас?» [5, 89].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адмони В. Г. Рильке в: История немецкой литературы / В. Г. Адмони. – М., 1968. – Т. IV (1848–1918). – С. 367–381.
2. Фрид Я. Эмиль Верхарн. Творческий путь поэта / Я. Фрид. – М., 1985. – 272 с.
3. *Guilbeaux H. Du Kremlin au Cherche-midi / Henri Guilbeaux.* – P. : Gallimard, 1933.
4. *Van de Kerckhove F. Rilke et Verhaeren / F. Van de Kerckhove // Textyles.* – № 11. – 1994. – numéro spécial Verhaeren. – P. 187–220.
5. *Verhaeren E. A Marthe Verhaeren. Deux cent dix-neuf lettres inédites. Introduction de René Vandevor / E. Verhaeren.* – Paris : Mercure de France, 1937.
6. *Verhaeren. Zweig. Correspondance.* – Ed. Labor, Br., 1996.

Стаття надійшла до друку 13.09.2012

Прийнята до друку 30.01.2013

**EMILE VERHAEREN AND RAINER-MARIA RILKE
(to the History of Creative Interrelation)**

Yarema KRAVETS

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of World Literature,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

The article deals with the history of creative interrelation between Belgian poet Emile Verhaeren and Austrian poet Rainer-Maria Rilke, which lasted for about fifteen years, being very productive for both authors. The Austrian poet was brought near to Verhaeren by the contemporary world pictures in the image of a great city that rattles with «metal and glass» as well as a desire to cognize reality phenomena by «a great effort of the spiritual life». Rilke would preserve a regard to Verhaeren's poetry disposition till the last days of his life.

Key words: Emile Verhaeren, a great city, Rainer-Maria Rilke, contemporary world, «the spiritual life effort».

**ЭМИЛЬ ВЕРХАРН И РАЙНЕР-МАРИЯ РИЛЬКЕ
(из истории творческих взаимоотношений)**

Ярема КРАВЕЦ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра всемирной литературы,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

Рассмотрено историю творческих взаимоотношений бельгийского поэта Э. Верхарна и австрийского поэта Р.-М. Рильке, которые длились не более 15 лет, но были очень благоприятными для обоих литераторов. С Э. Верхарном австрийского поэта особенно роднили картины современного мира, выступающие в образе большого города, который гремит «металлом и стеклом», а также желание осознать явления реальности «большим напряжением духовной жизни». Приверженность к настрою верхарновской поэзии Р.-М. Рильке сохранит до последних дней жизни.

Ключевые слова: Э. Верхарн, большой город, Р.-М. Рильке, современный мир, «напряжение духовной жизни».